

ביאורים

חז"ל מתארים, שבתקופת הגאולה, 'עקבתא דמשיחא', תרבה החוצפה. החוצפה היא מרידה במוסכמות, סירוב לקבל עול ומרות מגורם חיצוני שמכתיב לאנשים כיצד עליהם להתנהג. את החוצפה הזו מזהה הרב קוק עם תופעת הכפירה שהתחדשה בסמיכות לתהליך הגאולה, והתחזקה עם הזמן. למרות הנוקים הרוחניים העצומים שהיא חוללה לעם ישראל בניכור למסורת ולקיום המצוות, מבחין הרב קוק במקורות הנסתרים, מתחת לפני השטח, שממנה היא יונקת, והוא רואה בהם בשורה חיובית. יש בחוצפה היכולת 'לשחרר סתימות' שמהן סובלת היהדות במשך שנים ולחלץ אותה ממסגרת צרה של דת לתרבות שמקיפה את מכלול החיים. בפסקה הקודמת תיאר הרב את המיאוס שחשה הכפירה כלפי עבודת ה' שמבוססת על רחשי כבוד בעלמא, מתוך שאיפה לעבודת ה' שמבוססת על חיבור למקור החיים. כאן מתאר הרב נקודה שונה. לא ביחס למניעים של עבודת ה', אלא ביחס לפן המעשי שלה. גם מי שמוכן להזדהות עם הערכים הכלליים של התורה באמונה בבורא עולם ובהשגחה ובשאיפה לחיי צדק ומוסר, מוצא קושי רב כשהוא פוגש את עולם ההלכה. הוא מוצא אוסף של דרישות פרטניות, שנראות כדקדוקי עניות וטרחנות יתרה, ושאינן בנייהן ובין המגמה הכללית שום קשר הנראה לעין. הכפירה לא הייתה מסוגלת לקבל על עצמה אורח חיים מעשי מפורט כל כך, תוך אמונה עיוורת שהכול נובע מאישהו רעיון צודק שלעצמו. השניות הזו לא התיישה על לבה, ולכן היא בחרה להסיר מעליה את יראת השמים ולחפש מענה אחר לשאיפות הערכיות שהיא חפצה בהם. היא מצאה זאת בתנועה הציונית ובתרבות המודרנית, ברצון לכונן 'עם חדש' על ברכי הצדק והמוסר החברתי. את הביקורת מפנה הרב כלפי פנים, לעולם התורה ולתלמידי החכמים, שלא הכשירו את עצמם מבעוד מועד כדי לספק את הדרישות הרוחניות החדשות של הדור. ההסברה שמחברת ומקשרת בין הערכים הכלליים של התורה ובין המעשים המפורטים שהיא מחייבת, נובעת מהשקפה פנימית ותובנות עומק המצויות בתורת הנסתר. העיסוק המרבי של לומדי התורה היה בתחום הנגלה, שמגלה את הים העצום של פרטי הפרטים הפרושים לאורך התורה. אולם הייתה הזנחה מתמשכת של עיסוק ברוי תורה שחושפים את המבנה הפנימי של התורה ואת הקשר ההגייוני והטבעי שבין חלקיה השונים. תורת הנסתר מעניקה ללומד את היכולת לראות את התורה כמקשה אחת, שבה כל הפרטים קשורים זה לזה בקשר אורגני, כאיברים רבים של גוף אחד. לכן, התרופה הנדרשת כדי להבריאת את הדור היא עיסוק אינטנסיבי ומעמיק בתחום הרוחני הנסתר של התורה, כדי ש'יצליח לתת מענה הגון ומספק לתביעה של חיבור הפרטים והכלל. כך נוכל לחבר את התנועה הציונית ואת התנועות השליליות שמלוות אותה, אל שורשה, מהתשובה היא באה, ואל התשובה היא תשוב. כך יזכו גם שומרי התורה והמצוות לתשובה עליונה, שתרום את הדבקות שלהם בחיי האמונה.

הרחבות

°הסיבות החיוביות לחוצפה בימי המשיח

החֲצִפָּה דַּעֲקֵבְתָּא דְּמִשְׁיַחָא. הרב קוק לא רואה בחוצפה המתבטאת בכפירה שבזמן עקבות המשיח דבר שלילי בלבד, אלא מביא גם תפקידים חיוביים שיש לה. וכן כותב הרב קוק "החוצפה של עקבתא דמשיחא היא מיעוט אור לשם תיקון העולם, ואינה דומה כלל למאורעות של עבריונות אחרים שהם היו לקוחות (מלשון ליקוי) גמורה דרך הריסה" [אורות התחיה, לט]. א. יצירת בירור אמוני עמוק יותר: בזמן תחייתה הלאומית של עם ישראל, בניין האומה צריך להיבנות מתוך אמונה מבוססת ויציבה. "זאת היא הסיבה שכה שלילי גדול מתעורר בעקבא דמשיחא בחוצפה סגיא.ה. ושליה זאת תבער את כל מה שהוא חלוש... במושגים האלקיים (יסודות רוחניים שאינם מבוררים)... מכל מקום סוף סוף שהכל יצמח בטרהה וגבורה בטרהה וגבורה בקדושה עליונה..." [אורות התחיה, נא]. היינו, כפירה תגרום לבירור אמוני שיביא לכך שהאמונה הרדודה תוחלף באמונה עמוקה, אמיתית ומבוררת. ב. חיזוק חומרי: התקדמות הטכנולוגיה, התעשייה והבניה מביאים ברכה לעולם. אולם, עקב העסק בעניינים רוחניים פוחת העיסוק בבניין הצד החומרי בעולם. על כן, "באים בשביל כך אנשים מקניאים (מלשון קנאות) להרעיונות המעשיים ותולדותיהם, ומשיבים את כחם בעולם ע"י דחיפה של הרעיונות הנאצלים (הרוחניים), לאחור...". [שמונה קבצים, קובץ א, תסו]. ג. בניין האומה והארץ: חלק מבניין האומה בצורה השלמה שלה הוא חומרי. כל עם זקוק למערכת שלטון, חקלאות, תעשייה וכו'. וכן כותב הרב קוק: "כי באמת מרכז החיים הוא ההתעלות הרוחנית, אלא שאי אפשר שתהיה הרוחניות מפותחת כראוי אם לא יהיו שלמים... כל הקניינים החמריים הנדרשים לאומה... [מאמרי ראה, 96]. אולם, לאחר שסיימו כוחות החוצפה את תפקידם, בניין העולם והאומה ימשיך בצורה שלמה יותר מתוך דרכה של תורה.

שאלות לדין

- א. מדוע הדרישה להבין איך כל פרט מתקשר על הכלל, מוכרחת לבוא על ידי החוצפה?
- ב. מהן נוקיה של אותה החוצפה?

י. החֲצִפָּה °דַּעֲקֵבְתָּא דְּמִשְׁיַחָא °בָּאָה מִפְּנֵי שְׁהֵוְלָם הַכָּשֵׁר כְּבָר עַד כְּדֵי לְתַבֵּעַ אֶת הַהֲבִנָּה, אִיךָ כָּל הַפְּרָטִים הֵם מְקַשְּׂרִים עִם הַכֶּלֶל, וְאִין פְּרָט בְּלִתי מְקַשֵּׁר עִם הַגְּדֹל הַכֶּלְלִי יְכוּל לְהַנִּיחַ אֶת הַדַּעַת. וְאֵם הָיָה הָעוֹלָם עוֹסֵק בְּאוֹרָה שֶׁל תּוֹרָה °בְּמַדָּה זֹ, שֶׁתִּתְגַּדֵּל הַנְּשִׂמָה הַרוּחִיית עַד כְּדֵי הַפְּרָת הַקָּשׁוּר הָרְאוּי שֶׁל הַפְּרָטִים עִם הַכֶּלֶלִים הַרוּחִיִּים, הַיְתָה הַתְּשׁוּבָה, וְתִקּוֹן הָעוֹלָם, הֵבֵא אֶתָּה וְעַל יְדָה, מוֹפְיָעָה וְיוֹצֵאָה אֶל הַפְּעֵל. אָבֵל פִּיּוֹן שֶׁהַתְּשׁוּבָה גְרָמָה, שְׁאוֹר תּוֹרָה פְּנִימִית, הִטְעוֹן רוּמָמוֹת וְקִדְשָׁה עֲצִמִית, לֹא הוֹפִיעַ בְּעוֹלָם פְּרָאוּי, בָּאָה הַתְּבִיָּעָה °שֶׁל סְדוּר חַיִּים פְּאָלָה, שֶׁהַפְּרָטִים יְהִיו מוּבְנִים בְּמוּבֵן הַכֶּלֶל, בְּזִמְן כְּזֶה, שֶׁהַגְּמוּר שֶׁל גְּלוּי הָאוֹר וְסְלִילַת הַדְּרָךְ לְהַבְנָה זֹ עַדִּין לֹא בָּא, וּמִזָּה בָּאָה הַהֲרִיטָה הַנּוֹרָאָה. וְאִינוּ מְכַרְחִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּתִרְפֻּה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁהִיא הוֹסֶפֶת כַּח בְּכִשְׁרוֹן הַרוּחִיִּים, עַד אֲשֶׁר הַדְּרָךְ אִיךָ לְהִבִּין וְלִשְׁעֵר אֶת הַקָּשׁוּר שֶׁל כָּל עֲנִינֵי הַדַּעוֹת וְהַמַּעֲשִׂים הַתּוֹרִיִּים עִם הַכֶּלֶל הַיְתָר עֲלִיוֹן יְהִיָּה דְּכָר הַמוּבָן וְהַמְצָעָה °בְּדָרְךָ יִשְׁרָה עַל פִּי הַרְגֵּשׁוֹת הַנְּפִשׁוֹת הַשְּׂכִיחוֹת, וְאִז יִשׁוּב כַּח הַחַיִּים הַרוּחִיִּים בְּמַעֲשָׂה וּבְדַעַה לְהוֹפִיעַ בְּעוֹלָם, וְתִשׁוּבָה כֶּלְלִית תַּחַל לְתַת אֶת פְּרִיָּה.

יא. אָמְנָם בְּמַעֲמָקֵי הַחַיִּים °מִתְנוֹצֵץ בְּכָל רְגַע אוֹר חֲדָשׁ שֶׁל תְּשׁוּבָה עֲלִיוֹנָה, כְּשֶׁם שְׁאוֹר שׁוֹטֵף חֲדָשׁ הוֹלֵךְ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּמְלוֹאֵיהֶם לְחֲדָשׁ, וְלִפִּי עֵרְפוֹ שֶׁל הָאוֹר וּמְלוּי הַחֲכֵמָה וְהַקְּדָשׁ שֶׁיֵּשׁ בוֹ מִתְמַלְאֹת הַנְּשִׂמוֹת בְּאוֹצְרוֹת חַיִּים חֲדָשִׁים, וּפְרִי הַתְּרִבּוֹת הַמוֹסְרִית וְהַמַּעֲשִׂית הַיְתָר עֲלִיוֹנָה הוֹלֵךְ וְצוֹמֵחַ מִתּוֹךְ שִׁטְף זָה.

יג. וְנִמְצָא אוֹר הָעוֹלָם כְּלוֹ וְחֲדָשׁוֹ לְכָל צִוּוֹתָיו בְּכָל זִמְן וְעַדן בְּתִשׁוּבָה הוּא תְלוּי, וְקָל וְחֹמֶר °אוֹרוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ וְיִשְׁעָתֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, תַּחֲתֵת הָאָמָה וְהָאָרֶץ, הַשְּׂפָה וְהַסְּפָרוֹת, שֶׁהַכֶּל מְקַוֵּר הַתְּשׁוּבָה יוֹצֵא, וּמְמַעֲמָקִים אֶל מְרוֹמֵי הַתְּשׁוּבָה הָעֲלִיוֹנָה יוֹבֵאוּ.

החֲצִפָּה - כלפי התורה ולמודיה. **דַּעֲקֵבְתָּא דְּמִשְׁיַחָא** - שבתקופה הסמוכה לביאת המשיח. **אִיךָ כָּל הַפְּרָטִים הֵם מְקַשְּׂרִים עִם הַכֶּלֶל** - איך הפרטים שהם המצוות המעשיות מקושרות עם המגמה והשאיפה לתיקון עולם במלכות שדי. **בְּאוֹרָה שֶׁל תּוֹרָה** - פנימיות התורה. **בָּאָה הַתְּבִיָּעָה** - הוכשר הדור ונולדה דרישה. **שֶׁהַפְּרָטִים יְהִיו מוּבְנִים בְּמוּבֵן הַכֶּלֶל** - בהבנה פנימית ועמוקה המתאימה לשאיפות הגדולות. **הוֹסֶפֶת כַּח בְּכִשְׁרוֹן הַרוּחִי** - חיזוק הרוח על ידי לימוד של פנימיות התורה. **הַמוּבָן וְהַמְצָעָה וכו'** - מוסבר בצורה ברורה ובהירה. **הַנְּפִשׁוֹת הַשְּׂכִיחוֹת** - רוב הציבור. **בְּמַעֲמָקֵי הַחַיִּים** - בפנימיות העולם. **שְׁאוֹר שׁוֹטֵף חֲדָשׁ** - אור של חיים לעולם. **בְּתִשׁוּבָה הוּא תְלוּי** - בהשפעה של אור התשובה העליון. **וְקָל וְחֹמֶר וכו'** - ישועת ישראל איננה עניין של הצלחה חומרית בלבד, אלא היא תחייה רוחנית-פנימית, ואם כן, ודאי היא תלויה בתשובה.

